

*Princip masovnosti u strategiji oružane borbe**

U našoj strategiji oružane borbe princip masovnosti ima svoju društvenu osnovu u samoupravnom socijalističkom društvenom sistemu, a svoje istorijske korene u slobodarskim tradicijama naših naroda, pre svega u narodnooslobodilačkom ratu 1941—45. godine. Kada to kažemo, imamo u vidu činjenicu da je suština principa masovnosti u podruštvljavanju odbrambenih poslova, te da u određenim društveno-istorijskim uslovima — pod pretpostavkom da je dosledno primenjen i sproveden — treba da obezbedi maksimalno angažovanje ljudskih i materijalnih potencijala u odbrani zemlje. Drugim rečima, ovaj princip podrazumeva učešće gotovo svih članova društva i svih društvenih asocijacija i u oblikovanju i u realizaciji politike opštenarodne odbrane.

Podruštvljavanje vojne sile možemo, međutim, posmatrati i kao proces suprotan otuđenju vojne sile od društva. Postepeno odumiranje funkcija države kao institucije na datom stepenu razvoja u socijalizmu neminovno zahteva i podruštvljavanje vojne sile. Pri tome je od fundamentalnog značaja pitanje: u čijim je rukama politika odbrane zemlje, odnosno koje se društvene snage nalaze na kormilu zajednice?

Masovno učešće naroda u oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima nije nov društveni fenomen. Međutim, kad god je vodeća snaga ovih ratova bila buržoazija, ona je odmah nakon pobede, kao svoj prvi neposredan cilj postavila da »podržavi« odbranu, odnosno da vojnu silu otuđi od naroda. Ovu društvenu pojavu su veoma dobro

* Seminarski rad na poslediplomskim studijama u Centru visokih vojnih škola.

učili klasici marksizma. U predgovoru trećem izdanju Marksovog »Građanskog rata u Francuskoj«, Engels kaže: »Otuda posle svake revolucije koju su izvojevali radnici nastaje nova borba koja se završava porazom radnika«.

U našem narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji 1941—1945. godine masovno učešće naroda bilo je i društveno i istorijski uslovljeno. Na kormilu snaga koje su izvojevale pobeđu i započele socijalistički preobražaj društva bila je KPJ, sa drugom Titom na čelu. Njena orijentacija na izgradnju samoupravnog socijalističkog sistema proizilazila je, između ostalog, i »iz zahteva da udruženi proizvođači i građani organizuju odbrambene snage društva kao svoje sopstvene.«¹ To je bio prirodan proces razvoja našeg socijalističkog društva u kojem, zahvaljujući dubokim korenima iz NOR-a, nije ni moglo doći do otuđenja vojne sile od naroda i militarizacije društvenih odnosa. Izgradnja samoupravnog socijalizma kod nas podrazumeva, naime, dugotrajan i složen proces u kojem se preplicu samoupravljanje u razvoju i država u odumiranju. Otuda i naša koncepcija opštenarodne odbrane nije apstrakcija niti idealizovana zamisao o društvu i ratu, već proces koji prate mnoge protivurečnosti, za čije je razrešavanje neophodno angažovanje svesnih društvenih snaga na veoma širokom frontu: od vaspitanja i obuke do izbora najoptimalnijih oblika organizacije oružanih snaga.

Naše poimanje tih procesa zasniva se, kao što je poznato, na osnovnim idejama klasika marksizma o podrštvljavanju sredstava za proizvodnju i o samoupravnom udruživanju slobodnih proizvođača. Drugim rečima, to je pretvaranje sredstava za proizvodnju »... u oruđa slobodnog i udruženog rada«.² Posmatran u svom totalitetu, ovaj proces sadrži i odbrambene funkcije društva, što je uostalom jedna od bitnih pretpostavki socijalizma kao društvenog sistema.

Korelacija principa masovnosti sa ostalim principima strategije

Pored društveno-istorijskog, princip masovnosti ima i vojni aspekt. On se ogleda, pre svega, u praktičnom ostvarivanju nadmoćnosti u živoj sili nad agresorom na našem ratištu.

Bez masovnog učešća naroda, pre svega u oružanim snagama i drugim oblicima organizovanog suprotstavljanja agresoru, nemoguće

¹ Tito, *Deseti kongres SKJ*, str. 266.

² K. Marks, *Građanski rat u Francuskoj*, str. 61—62.

je govoriti o ostvarenju opšte nadmoćnosti u živoj sili. A kao što je poznato, to je glavni činilac rata, nasuprot tehničkoj nadmoćnosti kojom će raspolagati potencijalni agresor. Da bi smo to postigli, moramo obezbediti na stratezijskom nivou ukupni kvantum borbene moći,³ koja znatno nadmašuje protivnika. Bez te opšte borbene nadmoćnosti ne može se postići pobjeda u ratu.

Odnos borbene moći nije isto što i klasični odnos snaga u ratu. Klasična vojna strategija polazi, naime, isključivo od oružanih snaga (armije), i njihovu borbenu moć iskazuje brojem i vrstama divizija, odnosno brojem i kvalitetom tenkova, podmornica i dr. Naravno, ona računa i sa borbenim moralom trupa i naroda, koji može biti vrlo visok i u agresora, naročito u početku rata. Međutim, revolucionarne vojne doktrine proširuju kategoriju borbene moći na ceo narod (naoružani i nenaoružani deo), čime se u faktore borbene moći uključuje znatno veći broj elemenata u upoređenju sa onima sa kojima računaju klasične vojne doktrine.⁴

Naravno, i revolucionarna vojna strategija koja je primenjena u našem narodnooslobodilačkom ratu, kineskoj revoluciji, alžirskom i vijetnamskom oslobodilačkom ratu i mnogim drugim ratovima i revolucijama takođe računa sa brojem pukova, brigada i divizija i količinama i kvalitetom oružja, ali je to samo *jedan deo* iskazivanja njene ukupne borbene moći za razliku od klasičnih vojnih strategija. Za revolucionarnu vojnu strategiju, kakva je naša strategija oružane borbe, pri iskazivanju borbene moći i kompariranju snaga sa potencijalnim agresorom *bitni* elementi su ne samo JNA, već i celokupna TO i sav nenaoružani deo naroda, sposoban za borbu. Na ovaj način mi u praksi realizujemo princip masovnosti i dovodimo ga u užamnu vezu sa drugim stratezijskim principom, a to je *nadmoćnost*⁵. Možemo slobodno postaviti pitanje: koji je to agresor koji može dovesti toliko divizija i stvoriti takvu nadmoćnost u živoj sili u odnosu na broj ljudi koji mogu angažovati jugoslovenski narodi i

³ Sila (moć) je mogućnost jedne zemlje da postigne (ostvari) svoje ciljeve ili da nametne svoju volju. Neki američki i britanski autori pod pojmom »power« razlikuju dva značenja: resurse i silu (moć). I u francuskom jeziku postoji dvosmislenost: »puissance« nekad označava resurse, a nekad u pravom smislu silu.

⁴ E. Kardelj, *Politička i vojna strategija narodnooslobodilačkog ustanka i socijalističke revolucije u Jugoslaviji i Titova stvaralačka uloga u njenom koncipiranju i realizovanju*, Vojno delo, 2/77.

⁵ Lenjin je za vreme oktobarske revolucije princip nadmoćnosti podigao na najviši stratezijski nivo: »Ako ustanici ne budu mogli da skupe veće snage protiv neprijatelja — biće razbijeni i uništeni«. (Frunze, *Izabrana dela*, Beograd, 1946, str. 115). Klauzevic je takođe princip brojne nadmoćnosti izdvajao kao najopštiji princip pobjede. (Klauzevic, *O ratu I*, Geca Kon, Beograd, 1939, str. 211).

narodnosti u oružanoj borbi i neoružanim oblicima suprotstavljanja agresiji? Očito je da takav agresor ne postoji. Prema našim procenama, nadmoćnost nad potencijalnim protivnikom u živoj sili bila bi višestruka.

Drugi bitan elemenat ukupnog kvantuma borbene moći na stratezijskom nivou jeste problem koncentracije sile. Za razliku od epohe velikih seoba naroda, kada se moglo govoriti o *konfrontaciji naroda* u ratovima za osvajanje novih prostranstava (radi »teritorijalizacije«), dvadeseti vek ima bitno drukčija obeležja. Više se u osvajački pohod na drugu državu ne može povesti ceo narod, već samo jedan njegov deo — oružane snage, vojska. Deo snaga se uvek mora ostaviti na sopstvenoj teritoriji, a drugi deo za obezbeđenje ili vođenje rata sa drugim protivnicima. Najsvežiji primer vijetnamskog oslobodilačkog rata to najbolje potvrđuje.

Kao što je poznato, ni Francuzi, a ni Amerikanci nisu mogli u datoj međunarodnoj situaciji da izdvoje dovoljno snaga i da stvore takvu koncentraciju sile kojom bi bile u stanju da potčine vijetnamski narod, što je u stvari i bio cilj rata. Znači, u *funkciji cilja rata* nije postojala odgovarajuća nadmoćnost ni sa francuske, ni sa američke strane u odnosu na vijetnamski narod. Naprotiv, krajnji ishodi (rezultat) rata je pokazao da je vijetnamski narod raspolagao *većom silom*, tj. većim mogućnostima da ostvari svoj cilj rata i nametne svoju volju protivniku.

Očigledno je da su u pitanju različiti *resursi* ove sile. SAD su raspolagale takvim resursima sile koju su omogućavali i obezbeđivali masovna razaranja i uništavanja teritorije Vijetnama. Međutim, ta vrsta resursa (tehnička nadomć) nije mogla doći do punog izražaja iz više razloga. Pre svega, sa stanovišta cilja rata, nije bilo nikakve svrhe totalno uništavanje vijetnamskog naroda i razaranja teritorije Vijetnama upotrebom nuklearnih udara, što bi imalo za posledicu gubljenje bilo kakvog racionalnog smisla daljeg vođenja rata. Za pokoravanje vijetnamskog naroda i njegovo potčinjavanje svojoj volji SAD nisu mogle da ostvare punu koncentraciju svoje moći i neophodnu nadmoćnost. Na vijetnamsko ratište nisu mogle biti upućene glavne snage SAD s obzirom na druge potencijalne protivnike.⁶ To je jedan od važnih faktora koji je uslovljavao *dekoncentraciju* ukupne borbene moći SAD u vijetnamskom ratu. Sa druge strane, postojala je istovremeno i psihološka i politička blokada militarističkog ponašanja SAD, jer svetsko javno mnjenje, pa čak i znatan

⁶ Raymond Aron, »Da li pojam odnosa snaga ima svoj smisao u nuklearnoj eri«, *Revue française de science politique*, 1970.

deo javnog mnjenja u SAD, nisu mogli da prihvate motive i ciljeve agresivnog i »prljavog« rata u Vijetnamu, pogotovo u onim trenucima kada je upotreba vojne sile eskalirala do te mere da je zapretila uništenjem jednog naroda. Znači, SAD su vodile izrazito nepravedan rat, koji je imao za posledicu sve veće *otuđivanje sile* usmerene na Vijetnam. Otudenost sile je postojala utoliko veća ukoliko je rat duže trajao.

Američki narod nije prihvatio rat u Vijetnamu (niti je to objektivno mogao) kao realnu opasnost za bezbednost SAD. Oružane snage SAD upućene u Vijetnam imale su slično gledište. Daleko od svoje zemlje, u vijetnamskim džunglama, američki vojnici — i pored svih metoda moderne propagande i vojnog drila — nisu bili *motivisani*. Odsustvo motivacije je kod jednih (Amerikanaca) razvijalo *otuđenost* i slabilo ukupnu borbenu moć, a kod drugih (Vijetnamaca) podsticalo *samopouzdanje*, koje je jačalo borbenu moć i efikasnost.⁷

Na jačanje kvantuma borbene moći Vijetnama bitno su uticali dva faktora: *izabrani oblik rata* i *oblici oružane borbe*. Po merilima naše strategije oružane borbe, to je bio *opštenarodni odbrambeni rat*, u kojem su — zavisno od perioda rata i dela teritorije — primenjivani *kombinovani*, *partizanski* i *frontalni* oblici oružane borbe. Sve je to *umanjivalo efikasnost* ukupnog kvantuma američke borbene moći. Umesto da deluje *koncentrično*, u stilu munjevitog rata, i da u nekoliko bitaka reši ishod rata u svoju korist, američka strategija je dovedena u situaciju da svoju moć dekoncentriše na »baze« i okupirane garnizone, iz kojih su se američke oružane snage uglavnom branile. Ceo ostali prostor bio je, u stvari, *manevarska prostorija za Vijetnamce*, koji su te »baze« i garnizone napadali spolja i erozijom razarali iznutra, držeći strategijsku a često i operativnu inicijativu u svojim rukama.

Opštenarodni odbrambeni i oslobodilački ratovi omogućavaju, prema tome, ostvarenje ukupne strategijske *nadmoćnosti* nad agresorom, bez obzira na njegovu snagu. Princip *masovnosti* u opštenarodnom oslobodilačkom ratu nije zasnovan, dakle, samo na veličini i ukupnom obimu mobilizacije, koji može da ostvari napadnuta država. On podrazumeva ceo narod, sve one koji su u stanju da se bore protiv agresije.⁸

⁷ S. Maoduš, *Vijetnamski narod u borbi za nezavisnost i oslobođenje*, Beograd, 1976, str. 204—210.

⁸ Klauzevic je realizaciju svog principa video kroz formiranje »Landšturma« (teritorijalnih jedinica). Klauzevic, *O ratu*, Geca Kon, Beograd, 1939, str. 239.

U našoj strategiji oružane borbe princip masovnosti je u tesnoj uzajamnoj vezi i sa drugim principima: aktivnosti i inicijative, neprekidnosti i intenziteta, nametanja vlastitih oblika vođenja oružane borbe i načina borbenih dejstava i dr. Razmotrimo samo neke aspekte korelacije principa masovnosti i nametanja vlastitih oblika vođenja oružane borbe i načina borbenih dejstava.

Pošto se u ratu sukobljavaju ne samo oružane snage, već, istovremeno, i njihove doktrine i strategije, to za ishod operacija i rata u celini izuzetan značaj ima nametanje vlastitih oblika vođenja oružane borbe i borbenih dejstava. Uzmimo, na primer, naš NOR 1941—1945. i Titov koncept strategije ustanka.

Strategija Kominterne 1941. godine zasnivala se, kao što je poznato, na dizanju oružanih ustanaka u gradovima, odnosno na prerasntanju štrajkova i demonstracija radnika u oružanu borbu.⁹ Takav strategijski koncept oružanog ustanka u našim uslovima 1941. godine značio je, u praksi, izvođenje radnika i napredne inteligencije na barikade, i to upravo tamo gde su Nemci bili najjači — u gradovima, i gde su bili u mogućnosti da za relativno kratko vreme izoluju takve ustanke od seljačkih masa i razbiju ih.

Odluka druga Tita 1941. godine da se izađe iz gradova i u borbu povedu seljačke mase bila je od kapitalnog značaja, kako za političku tako i vojnu strategiju. Sa stanovišta vođenja oružane borbe, takav koncept je, između ostalog, omogućavao kontinuirano stvaranje slobodnog prostora za manevar snagama, a taj slobodni prostor nije bio samo »vakuum« između garnizona i uporišta okupatora, već su to bile veće ili manje celine oslobođene teritorije na kojoj su jedinice NOV i POJ razorile vlast okupatora i uspostavljale svoje operativno područje za manevar snagama i njihovu koncentraciju. Za nivo strategije je irelevantno što su oslobođene teritorije u prvom i drugom periodu rata bile promenljive, tj. što nisu bile konstantne i čvrste. To je čak bila prednost za naše snage. Suština je bila u tome što su slobodne teritorije u ukupnoj masi bile u stalnom porastu u skladu sa razvojem NOR-a, i što su sa stanovišta slobode manevra i nametanja vlastitih oblika oružane borbe delovale kao faktor jačanja naših snaga i slobode manevra pri izvođenju operacija, bojeva i borbi.

U odnosu na druge okupirane zemlje Evrope, u Jugoslaviji je za vreme ustanka 1941. godine postojala najveća proporcionalna gustina i koncentracija vojne sile okupacionih i kvislinških trupa. Na 24

⁹ E. Kardelj, *Politička i vojna strategija narodnooslobodilačkog ustanka i socijalističke revolucije u Jugoslaviji i Titova stvaralačka uloga u njenom koncipiranju i realizovanju*, VD br. 2/77.

Jugoslovena dolazio je, u proseku, jedan okupatorski vojnik. U gradovima je ta koncentracija moći bila oko 7 do 8 puta veća nego u selima: U Splitu i Ljubljani je, na primer, na 3 građanina dolazio jedan okupatorski vojnik. To je imalo za posledicu razređenost vojne sile van gradova, čime su stvarane objektivno realne pretpostavke za grupisanje naših jedinica i ostvarivanja odgovarajuće taktičke i operativne nadmoćnosti u operacijama, bojevima i borbama koje smo nametali protivniku.

Tako dolazimo do jednog suštinskog zaključka: *pogrešan strateški koncept ne može se popraviti na operativnom i taktičkom nivou*. U tom svetlu nije teško pretpostaviti šta bi bilo sa ustankom 1941. godine da je KPJ krenula na barikade u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Splitu i drugim velikim gradovima Jugoslavije. Orijentacija na prenošenje težišta borbenih dejstava izvan gradskih područja i postupno pretvaranje cele Jugoslavije u jedinstveno ratište odražavala je u suštini koncept političke strategije druga Tita, koji je u radničkoj klasi i njenoj avangardi — KPJ video pokretačku snagu za angažovanje celokupnog naroda u oslobodilačkom ratu. Kako je u to vreme preko 70% stanovništva Jugoslavije živelo na selu, bilo je iluzorno zanositi se idejama o *narodnom karakteru rata* bez masovnog angažovanja seljaštva. To je drug Tito genijalno uočio i istakao kao prvi princip strategije NOR-a, bez obzira na tvrdnje Kominterne o »seljačkom karakteru ustanka u Jugoslaviji«, što se, očito, nije uklapalo u dogmatski koncept klasične strategije proleterske revolucije.¹⁰

Dakle, Titov koncept o ulozi seljaštva u NOR-u omogućavao je ne samo masovnost oslobodilačkog rata i revolucije, već su time bili stvarani i uslovi za formiranje brojnih partizanskih odreda, a kasnije i brigada i divizija NOV i POJ. To je bio najpogodniji oblik organizovanja oružanih snaga u NOR-u za relativno dugotrajan rat, u kojem je okupatoru nametnut dinamičan, ofanzivan i manevarski način vođenja oružane borbe. Jedinice NOV i POJ su bile svesne da se ne smeju upuštati (bez velike nužde) u »odlučujuće« i »odsudne« bitke koje je okupator želeo da nametne na jednom mestu i na ograničenom prostoru, na kojem je težio da ostvari brzu koncentraciju snaga i odgovarajuću nadmoćnost. Ovakvom konceptu neprijatelja suprotstavljali smo se masovnim, ofanzivnim i veoma pokretljivim dejstvima jedinica NOV i POJ na širem prostoru, gde je nadmoćnost u operativnim razmerama ostvarivana, pre svega, visokim borbenim i moralnim kvalitetima boraca i primenom onih

¹⁰ E. Kardelj, isto, str. 29.

oblika dejstva kojima se neprijatelj nije mogao suprotstaviti. Time su stvarani objektivno povoljniji uslovi i za primenu razumnijih taktičkih postupaka.

Princip masovnosti u protivoklopnoj borbi

U početku drugog svetskog rata, kada su oklopne jedinice nemačke armije poput uragana prodirale kroz Poljsku, Belgiju, Holandiju, Francusku i druge evropske države, narodi tih zemalja, osim malog broja vojnika, znali su o tenkovima i oklopnim transporterima veoma malo ili gotovo ništa. Fašistička propaganda je veličala moć svojih pancer-grenadira, tvrdeći da im se niko ne može suprotstaviti. Nepoznavanje stvarnih borbenih osobina oklopnih vozila i principa dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica vremenom je stvorilo ogroman strah od tenkova. To je bio jedan od značajnih razloga relativno lakih nemačkih pobeda u početku drugog svetskog rata, tih »vojničkih šetnji«, kako ih je u svojim memoarima nazvao nemački feldmaršal Guderijan.¹¹ Čak su i mnogi istaknuti oficiri napadnutih zemalja pravili laičke greške u protivoklopnoj borbi. Tako su, na primer, neke konjičke jedinice oružanih snaga Poljske vodile borbu protiv tenkova na taj način što su konjanici sa isukanim sabljama u galopu napadali nemačke oklopne jedinice. To je zaista bilo dobro i dostojno divljenja, ali bez većeg efekta.

U našem NOR je na teritoriji Jugoslavije uništeno i zaplenjeno 928 neprijateljskih tenkova.¹² To je relativno velika cifra kada se ima u vidu skromna opremljenost naših oružanih snaga protivoklopnim borbenim sredstvima. Danas, međutim, raspolazemo modernim i izuzetno efikasnim borbenim sredstvima za POB. Doduše, i potencijalni agresor može u eventualnoj agresiji sa radikalnim ciljem angažovati, takođe, krupne i moderno opremljene oklopnomehanizovane snage, što bi celokupnom sistemu protivoklopne borbe nametnulo veoma složene i teške probleme.

Borba protiv oklopnih snaga agresora u našoj strategiji oružane borbe podrazumeva, pre svega, organizovano dejstvo *svih subjekata* našeg samoupravnog društva. To, drugim rečima, znači da za borbu protiv oklopnih snaga agresora treba unapred pripremiti celokupno stanovništvo. Pri tome naročiti značaj ima *bliska POB*, čiji je nosilac pešadija kao najmasovniji rod vojske.

¹¹ Guderijan je bio tvorac doktrine upotrebe nemačkih oklopnih i meh. jedinica u drugom svetskom ratu.

¹² N. Ljubičić, Opštenarodna odbrana — strategija mira, VIZ Beograd, 1976, str. 145.

Bliska protivoklopna borba se vodi na udaljenosti do 1000 m, a osnovna sredstva su bestrzajni topovi, ručni bacači i trombloni. U praksi, to znači da protivoklopna borba postaje nerazdvojni deo sadržaja svih borbenih dejstava na kopnu, ne samo u zahvatu fronta već i na privremeno zaposednutoj teritoriji, kao i u borbi protiv vazdušnih i pomorskih desanata u sopstvenoj pozadini. Radi toga POB nije više, kao u drugom svetskom ratu, samo taktička i operativna kategorija, već po svojim dimenzijama ima strategijske razmere i strategijski značaj, jer ima bitan uticaj na tok i rezultate oružane borbe u celini.¹³

Masovno angažovanje oklopnih i mehanizovanih snaga agresora opredeljuje i potrebu našeg *masovnog* angažovanja u POB. Otuda i generalni stav strategije oružane borbe da se POB vodi na masovnoj osnovi. Masovnost POB izražava se, pre svega masovnošću *bliske* protivoklopne borbe. Ona čini jedan od najvažnijih podsistema u okviru jedinstvenog sistema POB i deo je oružane borbe kao celovitog sistema.¹⁴

Bliska protivoklopna borba je sadržaj borbe (u većoj ili manjoj meri) svih rodova KoV, koji se neposredno bore protiv neprijateljskih oklopnih i mehanizovanih snaga na kopnu. U našim uslovima, teritorijalna odbrana je nosilac POB masovnih razmera, naročito na privremeno zaposednutoj teritoriji. Ona tu svoju funkciju ostvaruje, pretežno, bliskom POB. U tome aktivno učestvuje i stanovništvo izvođenjem diverzija, sabotaza i prepada na skladišta goriva, municije i rezervnih delova za borbena i neborbena vozila agresora na privremeno zaposednutoj teritoriji, kao i za vreme transporta ovih sredstava.

U okviru JNA pešadija je glavni nosilac protivoklopne borbe, a pošto je ona, istovremeno, i najbrojniji rod vojske, preko nje se direktno manifestuje masovnost POB. U nekim armijama, međutim, naročito onima koje su u okviru NATO-pakta i VU konfrontirane na centralnom evropskom vojištu, glavni nosilac protivoklopne borbe su oklopne jedinice. U našoj strategiji oružane borbe oklopnim jedinicama je opredeljeno drukčije mesto i uloga. Najjasnije je to izrazio drug Tito: »Mi ne mislimo da se borimo tenkom protiv tenka. To nije potrebno. Protiv tenka ćemo se boriti, prvenstveno, protiv-oklopnim oružjem. Zašto da gubimo svoje tenkove u takvim borbama kada ih možemo celishodnije upotrebljavati, a tenkove uništavati protivoklopnim sredstvima«.¹⁵

¹³ *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1976. str. 87.

¹⁴ M. Stanković, *Protivoklopna borba*, VIZ Beograd, 1974.

¹⁵ Tito, *Vojna djela*, VIZ Beograd, knjiga IV, str. 14.

Ovakav prilaz problematici protivoklopne borbe obavezuje nas da sve za borbu sposobne građane što potpunije upoznamo sa karakteristikama i taktičko-tehničkim svojstvima savremenih tenkova i oklopnih transportera, da što detaljnije predložimo dobre i naročito loše strane tih sredstava, da ih podrobno informišemo o organizaciji i formaciji oklopnih i mehanizovanih jedinica potencijalnih agresora i taktičko-operativnim načelima njihove upotrebe, ukratko — da ih obučimo za vođenje protivoklopne borbe.

Veliki gubici tenkova u četvrtom arapsko-izraelskom ratu 1973. godine naveli su neke vojne teoretičare i analitičare u inostranstvu na pogrešan zaključak da su tenkovi i oklopni transporter, kao borbena sredstva, prevaziđeni i da im je mesto u muzejima a ne na bojnopolju. Ovakve ocene ne samo što umanjuju borbenu spremnost oklopnih i mehanizovanih jedinica u savremenim uslovima, već što je još opasnije — pasiviziraju naša naprezanja i utiču na formiranje pogrešnog uverenja o tome da je protivoklopna borba navodno lakši deo oružane borbe a ne njena okosnica, najvažniji i najteži sadržaj.

Osposobljenost savremene pešadije za POB, što je pokazao i četvrti arapsko-izraelski rat, učinio je borbu pešadijskih i oklopno-mehanizovanih jedinica ravnopravnom. To je suštinska pouka i poruka ovog rata. Tenk više ne može »terorisati« pešaka na bojištu, kao što je to mogao u drugom svetskom ratu kada ovaj nije imao dovoljno efikasnih protivoklopnih sredstava. Ali, to još uvek ne znači da je klasični ili savremeni pešak odneo prevagu nad grupom boraca u tenku ili oklopnom transporteru. Ta je dilema suvišna i pored visoke efikasnosti savremenih sredstava POB, naročito protivoklopnih raketa. Treba imati u vidu da bojeve i operacije vode združeni sastavi i da u svakoj oružanoj borbi pa i POB dolazi do izražaja više činilaca koji presudno utiču na ishod, među kojima je uvek presudan činilac upravo čovek. Radi toga, neosnovano je probleme POB svoditi samo na one koji proizlaze iz tehničkih mogućnosti savremenih oklopnih borbenih vozila i sredstava protivoklopne borbe.